C/2025/773

11.2.2025.

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums

Teritoriālās attīstības programmas (2030) pārskatīšana: ceļā uz integrētāku pilsonisko pieeju, veidojot ciešākas saiknes ar kohēzijas politiku

(pašiniciatīvas atzinums)

(C/2025/773)

Ziņotājs: **Stefano PALMIERI**

Padomnieks	*Marco CELI* (ziņotājam)
Pilnsapulces lēmums	18.1.2024.
Juridiskais pamats	Reglamenta 52. panta 2. punkts
Atbildīgā specializētā nodaļa	Ekonomikas un monetārās savienības, ekonomiskās un sociālās kohēzijas specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	6.11.2024.
Pieņemts plenārsesijā	5.12.2024.
Plenārsesija Nr.	592
Balsojuma rezultāts (par/pret/atturas)	176/0/2

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Lai arī ES nodrošinātie resursi nekādā ziņā nav pietiekami, lai novērstu vienotā tirgus centralizācijas tendences, EESK uzsver Teritoriālās attīstības programmas 2030. gadam (TAP2030) stratēģisko nozīmi teritoriālās kohēzijas veicināšanā un to ekonomisko, sociālo un vidisko problēmu risināšanā, ar kurām saskaras dažādi reģioni.

1.2. EESK uzskata, ka ar TAP2030, no vienas puses, būtu jāveicina iekšējā tirgus piektā brīvība, kas izklāstīta *E. Letta* ziņojumā, proti, "brīvība palikt" vietā, kurā cilvēks ir izvēlējies dzīvot, tādējādi nodrošinot pilnīgu ekonomisko, sociālo un teritoriālo kohēziju, garantējot vispārējas nozīmes sabiedriskos pakalpojumus, savienojumus ar piemērotu transporta infrastruktūru, ilgtspējīgas dzīvesvietas un dzīves kvalitātes veicināšanu, un, no otras puses, kā izklāstīts *M. Draghi* ziņojumā, nodrošināt, ka visi reģioni spēj izmantot vietējās attīstības iespējas, veicot pasākumus, kas var nodrošināt un stiprināt to konkurētspēju (veicinot ieguldījumus inovācijā, tālākizglītībā un apmācībā, uzņēmējdarbībā, vidiskā ilgtspējā, digitālajā attīstībā utt.).

1.3. EESK norāda, ka TAP2030, kurā uzsvars likts uz taisnīgāku un zaļāku Eiropu, ir saskaņota ar ES ilgtermiņa mērķiem un nodrošina stabilu pamatu integrētai teritoriālajai plānošanai.

1.4. EESK atzīmē, ka, neraugoties uz ES līmenī veiktajiem pasākumiem, kas ļauj izmēģināt un īstenot TAP2030, vietējā un subnacionālajā līmenī vēl nav pilnībā izmantoti ieguvumi, kurus tā var sniegt kohēzijas un taisnīgas attīstības atbalstam.

1.5. EESK norāda, ka svarīgi ir uzlabot saikni starp TAP2030 un kohēzijas politiku. TAP2030 ir stratēģisks instruments reģionu atbalstam, kurā ir noteiktas prioritātes teritorijās sastopamo problēmu risināšanai, savukārt kohēzijas politika nodrošina tās īstenošanu, finansējot mērķorientētus projektus, palīdzot samazināt nevienlīdzību un veicināt ilgtspējīgu izaugsmi dažādos ES reģionos.

1.6. EESK uzskata, ka TAP2030 plānošanas un īstenošanas procesos ir jāstiprina pilsoniskās sabiedrības informēšana un iesaistīšana, un uzsver risku, ka tiks pieņemtas tādas iniciatīvas un projekti, kas nav pilnībā atbilstoši ES politikas un stratēģiju galīgo adresātu, proti, privātpersonu, kā arī sociālo un ekonomikas partneru, vajadzībām.

1.7. EESK vērš uzmanību uz Eiropas Savienībai raksturīgajām krīzēm un sistēmiskajām pārmaiņām un no tām izrietošo traucējumu un risku pieaugumu (sociālie, ekonomiskie, vidiskie u. c. riski) un ierosina TAP2030 skaidri uzsvērt nepieciešamību sistemātiski ņemt vērā noturību.

1.8. EESK atzinīgi vērtē TAP2030 izstrādes un testēšanas procesu, ko īsteno ar izmēģinājuma pasākumiem, taču norāda uz plašajām iespējām uzlabot integrētu teritoriālās (sociālās, ekonomiskās un vidiskās) attīstības procesu piemērošanu, lai, pamatojoties uz atbildības un subsidiaritātes principu, atbalstītu teritoriālās kohēzijas procesu īstenošanu. Šajā sakarā EESK uzskata, ka izmēģinājuma projektiem tomēr būtu jāaptver viens vai vairāki reģioni visās dalībvalstīs – pašlaik tas tā nav.

1.9. Ņemot vērā iekšējos un ārējos faktorus, EESK uzskata, ka ES dažādo teritoriālo dimensiju kohēziju, ilgtspēju un noturību nevar nodrošināt atsevišķi, izmantojot parastos instrumentus. Tāpēc EESK iesaka teritoriālās attīstības programmu iekļaut Eiropas pusgada procesā, ievērojot Eiropas Telpiskās plānošanas un kohēzijas novērošanas tīkla (*ESPON*) atbalstītās pamatnostādnes.

1.10. EESK iesaka nodrošināt arī maksimālu TAP2030 koordināciju ar kohēzijas politiku. To iespējams panākt, īstenojot funkcionālas partnerības starp pilsētu un lauku apgabaliem, kā arī izmantojot integrētus projektus, kas paredz stiprināt urbanizētu apvidu, to funkcionālo teritoriju un lauku perifēriju vietējo ekonomisko, sociālo un vidisko sistēmu ilgtspēju un noturību.

1.11. EESK norāda, ka saskaņā ar partnerības principu teritoriālās (vietējās un reģionālās) attīstības jomā ir jāstiprina sociālo un ekonomisko partneru pārstāvju klātbūtne. Jāatzīmē, ka labs līdzsvarotas pārstāvības piemērs ir sabiedrības virzītas vietējās attīstības (*CLLD*) programma ([1]), kurā paredzēts, ka publiskās pārvaldes dalībnieku īpatsvars partnerībās nedrīkst būt vairāk par 50 %.

1.12. EESK uzsver, ka ir jāizstrādā procesi un iniciatīvas, kuru mērķis ir stiprināt TAP2030 atbilstību ES vajadzībām un problēmām, kā arī sinerģiju ar Leipcigas hartu un ES pilsētprogrammu.

1.13. EESK norāda, ka ir svarīgi organizēt TAP2030 darbu saskaņā ar šādām prioritātēm: cīnīties pret klimata pārmaiņām, pielāgoties demogrāfiskajām pārmaiņām, konsolidēt integrētu pieeju līdzsvarotai teritoriālajai attīstībai, stiprināt pilsoniskās sabiedrības pilsonisku un līdzdalīgu pieeju.

1.14. EESK uzsver, ka ir jāiegulda sociālās infrastruktūras stiprināšanā, lai uzlabotu piekļuvi veselības un sociālās aprūpes pakalpojumiem, it īpaši lauku un attālos apvidos ([2]). Ir svarīgi īstenot iniciatīvas, kas veicina migrantu integrāciju un demogrāfiskās lejupslīdes apstākļos atbalsta kopienas, izmantojot sociālās iekļaušanas programmas.

1.15. EESK norāda, ka ir svarīgi atbalstīt senioru ekonomikas (*silver economy*) attīstību ([3]) un radīt nodarbinātības un apmācības iespējas jauniešiem un sievietēm, veicinot digitalizāciju un inovāciju nozarēs, kas atbilst novecojošas sabiedrības vajadzībām.

1.16. EESK uzskata, ka prioritāte ir veicināt līdzsvarotu un ilgtspējīgu teritoriālo attīstību, pastiprinot visu pārvaldes līmeņu sadarbību un reģionālās politikas, kā arī transporta, veselības un aprūpes, vides, enerģētikas un lauksaimniecības politikas integrētu koordināciju. Ir būtiski nodrošināt resursu un iespēju taisnīgu sadali starp visiem Eiropas reģioniem, uzlabojot transporta infrastruktūru un samazinot digitālo plaisu, lai nodrošinātu labāku savienojamību.

([1]) *LEADER/CLLD explained | The European Network for Rural Development (ENRD).*

([2]) Augsta līmeņa darba grupa jautājumos par ieguldījumiem Eiropas sociālajā infrastruktūrā, "Veicināt ieguldījumus Eiropas sociālajā infrastruktūrā" (*Boosting Investment in Social Infrastructure in Europe*). *Fransen, L., del Bufalo, G., Reviglio, E. Discussion Paper 074/January 2018. European Commission – European Association Long Term Investors.*

([3]) *The EU Commission promotes the Silver Economy | Interreg Europe.*

1.17. EESK uzskata, ka ir būtiski stiprināt administratoru un amatpersonu kompetences TAP2030 jomā, izmantojot spēju veidošanu. Apmācības un prasmju pilnveides iniciatīvas viņiem ļaus risināt sarežģītas teritoriālas problēmas un integrēt programmas prioritātes vietējā politikā, veicinot efektīvāku un ilgtspējīgāku pārvaldību.

1.18. EESK uzsver, ka ir jāatbalsta iekļaujošāka un līdzdalīgāka teritoriālo lēmumu pieņemšana, plašāk izmantojot sabiedriskās apspriešanas un līdzdalības procesus, lai aktīvi iesaistītu pilsoniskās sabiedrības organizācijas, sociālos partnerus, fondus un citas filantropiskas organizācijas, kā arī iedzīvotājus. Ir svarīgi nodrošināt vietējām kopienām nepieciešamos instrumentus un speciālās zināšanas, lai ietekmētu lēmumus, kas attiecas uz to teritoriju, un, veicinot ES publisko līdzekļu savstarpējo papildināmību, stiprinātu kopienu iespējas.

1.19. EESK norāda, ka ir svarīgi lēmumu pieņemšanas procesos nodrošināt pārredzamību, gādāt par piekļuvi attiecīgajiem datiem un informācijai un skaidri informēt iedzīvotājus par lēmumu pieņemšanas iemesliem. Lai sabiedrība kļūtu taisnīgāka, ir ļoti svarīgi, lai teritoriālajos lēmumos būtu pārstāvētas visas sociālās grupas, tostarp minoritātes un neaizsargātās grupas, un jāpieņem politika, kas novērš nevienlīdzību un veicina sociālo integrāciju.

1.20. EESK atbalsta sadarbību starp publiskās pārvaldes iestādēm un ieinteresētajām personām attiecībā uz teritoriālo projektu īstenošanu un uzstāj, ka stratēģiskajā plānošanā un starpreģionālajā sadarbībā jāiesaista vietējās pašvaldības.

1.21. EESK norāda, ka ir ļoti svarīgi atbalstīt demokrātiskāku, iekļaujošāku un atbildīgāku pārvaldību, kas iedzīvotājiem un pilsoniskās sabiedrības organizācijām ļauj aktīvi piedalīties savas teritorijas nākotnes veidošanā.

2. **Konteksts un vispārīgas piezīmes**

2.1. TAP2030 ([4]) ir starpvaldību dokuments, kas veicina teritoriālo kohēziju Eiropas Savienībā un kura mērķis ir sniegt labumu visām Eiropas teritorijām un iedzīvotājiem. Lai gan ES kohēzijas resursi nav bijuši pietiekami, lai cīnītos pret vienotā tirgus centralizācijas tendencēm, TAP2030 un Kohēzijas fonds ir palīdzējuši risināt ekonomiskās, sociālās un vidiskās problēmas. Lai gan trūkst tiešu TAP2030 īstenošanas instrumentu, tajā pausts aicinājums stiprināt teritoriālo dimensiju visās pārvaldības politikas jomās, lai padarītu Eiropu taisnīgāku un zaļāku.

2.1.1. Resursi, ko ES piešķīrusi kohēzijai, nekad pat ne tuvu nav bijuši pietiekami, lai novērstu vienotā tirgus centralizācijas tendences. Tomēr teritoriālās attīstības programmai (ciktāl tā ir noteikta par prioritāti) un Kohēzijas fondam ir bijusi izšķiroša nozīme, risinot ekonomiskās, sociālās un vidiskās problēmas, kas skar dažādus reģionus.

2.1.2. Ar TAP2030 palīdzību tiek stiprināti instrumenti, kas vajadzīgi, lai nodrošinātu attīstības un kohēzijas perspektīvas visiem ES reģioniem un to iedzīvotājiem (taisnīgāka Eiropa), kā arī lai īstenotu procesus un stratēģijas, kuru mērķis ir aizsargāt vidi un palīdzēt teritoriju un ekonomikas sistēmu attīstībai, izmantojot procesus, kas atbilst vidiskās ilgtspējas un aprites ekonomikas prioritātēm (zaļāka Eiropa).

2.2. TAP2030 pārvaldība ir balstīta uz daudzlīmeņu sadarbību starp ES, valstu, reģionālajām un vietējām iestādēm. Galvenie elementi ir šādi: teritoriālās politikas koordinēšana, ko veic Eiropas Komisija un dalībvalstis; vietējo un reģionālo pašvaldību aktīva līdzdalība; uzraudzības un novērtēšanas mehānismi ar mērķi nodrošināt pārredzamību un pastāvīgus uzlabojumus.

2.2.1. 2021. gadā tika sākti septiņi izmēģinājuma projekti, lai svarīgākos dalībniekus mudinātu darboties un lai parādītu, kā TAP2030 mērķus var konkrēti sasniegt vietējā un reģionālajā līmenī. Šīs darbības, ko finansē no iesaistīto dalībvalstu valsts līdzekļiem, ir paredzētas, lai izmēģinātu vietējiem apstākļiem pielāgotas inovatīvas pieejas.

([4]) https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/brochure/territorial_agenda_2030_summary_en.pdf.

2.3. Pilsoniskajai sabiedrībai ir izšķiroša nozīme TAP2030 īstenošanā, taču tās iesaiste vēl nav pietiekami augstu novērtēta, par ko liecina grūtības aktīvi iesaistīt sociālos un ekonomiskos dalībniekus, it īpaši attiecībā uz visneaizsargātākajām grupām. Būtiski ir stiprināt pilsoniskās sabiedrības līdzdalību, lai nodrošinātu iekļaujošu pārvaldību, kurā ņemtas vērā dažādu reģionālo dalībnieku vajadzības un kas uzlabos dzīves kvalitāti dažādos Eiropas reģionos.

2.4. Ar TAP2030 tiek atbalstīta visu politikas pasākumu teritoriālās dimensijas stiprināšana visos pārvaldības līmeņos, atsaucoties uz šādām prioritātēm:

— Teritoriālā kohēzija: veicināt līdzsvaru un ilgtspējīgu attīstību dažādās ES teritoriālajās vienībās, samazinot ekonomikas, sociālo un kultūras plaisu.

— Partnerība un daudzlīmeņu pārvaldība: aktīvi iesaistīt reģionālos dalībniekus visos lēmumu pieņemšanas līmeņos, veicināt dialogu un sadarbību starp dažādām teritoriālajām iestādēm un sekmēt līdzdalīgu un iekļaujošu pārvaldību.

— Attīstība un ekonomikas konkurētspēja: atbalstīt Eiropas reģionu un citu teritoriālo vienību saimniecisko attīstību, inovāciju un konkurētspēju, veicinot uzņēmējdarbību, nodarbinātību, digitalizāciju un piekļuvi infrastruktūrai.

— Vidiskā un sociālā ilgtspēja: nodrošināt Eiropas teritoriālo vienību vidisko un sociālo ilgtspēju, veicinot gan pāreju uz mazoglekļa un aprites ekonomiku, gan arī vides un dabas resursu aizsardzību, tāpat arī cilvēka darbību un vides harmonisku līdzāspastāvēšanu.

2.5. TAP2030 ir noderīgs instruments, kas palīdz Eiropas teritoriālajām vienībām risināt problēmas, kuras to sarežģītības un nozīmīguma dēļ pašu teritoriālo vienību spēkiem nav atrisināmas, izmantojot turpmāk minētos parastos instrumentus:

— Teritoriālā kohēzija: nodrošināt, ka visiem ES reģioniem ir vienlīdzīgas ekonomiskās un sociālās attīstības iespējas.

— Vidiskā ilgtspēja: veicināt ilgtspējīgu attīstību, kurā ņemtas vērā vides vajadzības un nodrošināta dabas resursu saglabāšana saskaņā ar ilgtspējīgas attīstības mērķiem.

— Ekonomikas konkurētspēja: veicināt ekonomikas izaugsmi un inovāciju visos Eiropas reģionos, lai nodrošinātu darbvietu radīšanu un saimniecisko labklājību.

— Teritoriālā pārvaldība: uzlabot pārvaldību reģionālajā un vietējā līmenī, šajā nolūkā iesaistot visus attiecīgos dalībniekus teritoriālās politikas veidošanā.

— Politikas koordinācija: veicināt lielāku saskaņotību un koordināciju starp Eiropas Savienības un valstu politiku, lai nodrošinātu teritoriālo resursu un iespēju efektīvu izmantošanu.

— Sociālā iekļaušana: rūpēties par to, lai visiem cilvēkiem neatkarīgi no viņu dzīvesvietas būtu pieejamas vienādas ekonomiskās, sociālās un politiskās līdzdalības iespējas.

2.6. Saikne starp TAP2030, Leipcigas hartu un Eiropas pilsētprogrammu (sk. atzinumu "ES Teritoriālās attīstības programmas, Leipcigas hartas un ES pilsētprogrammas pārskatīšana") ([5]) ir acīmredzama to kopīgajos mērķos, vadošajos principos un stratēģiskajās pieejās. Lai gan minētajiem dokumentiem ir atšķirīga ievirze un izstrādes konteksts, tie savstarpēji mijiedarbojas un pastiprina cits cita ietekmi, lai veicinātu ilgtspējīgu un integrētu teritoriālo attīstību un pilsētattīstību visā ES.

2.6.1. Attiecībā uz saikni ar TAP2030 būtu jāuzsver prioritātes, kas noteiktas Ļubļanas nolīgumā un attiecīgajā daudzgadu darba programmā 2022.–2026. gadam, proti, labāks regulējums, labāks finansējums un labākas zināšanas (trīs nolīguma pīlāri, kuriem, pamatojoties uz politisko deklarāciju, vajadzētu būt saskaņotiem ar citām Eiropas un starptautiskām ilgtspējīgas pilsētu attīstības programmām).

([5]) Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "ES Teritoriālās attīstības programmas, Leipcigas hartas un ES pilsētprogrammas pārskatīšana" (OV C 429, 11.12.2020., 145. lpp..).

2.7. TAP2030 ir cieši saistīta ar dažādām ES stratēģijām un politikas jomām. Minētās attiecības izpaužas kā kopīgi mērķi, darbību savstarpēja papildināmība un finansējuma sinerģija.

2.7.1. **Kohēzijas politika** ([6]). TAP2030 mērķis ir samazināt teritoriālās atšķirības un veicināt līdzsvarotu attīstību – tam ir būtiska nozīme arī ES kohēzijas politikā. Eiropas strukturālie un investīciju fondi (ESI fondi), it īpaši Eiropas Reģionālās attīstības fonds (ERAF) un Eiropas Sociālais fonds (ESF), atbalsta projektus, kuros atspoguļojas minētās programmas prioritātes, piemēram, vides ilgtspēja un sociālā iekļaušana.

2.7.2. **Eiropas zaļais kurss**. TAP2030 palīdz īstenot Eiropas zaļo kursu, proti, ES stratēģiju, kuras mērķis ir līdz 2050. gadam radīt pirmo klimatneitrālo kontinentu. Programmā veicinātās teritoriālās iniciatīvas, piemēram, ilgtspējīga pilsētattīstība un integrēta dabas resursu apsaimniekošana, atbilst zaļā kursa mērķiem.

2.7.3. **Kopējā lauksaimniecības politika** ([7]). TAP2030 veicina līdzsvarotu teritoriālo attīstību, kas aptver gan pilsētu teritorijas, gan lauku apvidus un nodrošina teritoriālo kohēziju.

2.7.4. **Biodaudzveidības stratēģija 2030. gadam** ([8]). TAP2030 sekmē biodaudzveidības aizsardzību, atbalstot ilgtspējīgu zemes izmantošanas praksi un dabisko dzīvotņu saglabāšanu saskaņā ar mērķiem, kas izvirzīti ES Biodaudzveidības stratēģijā 2030. gadam.

2.7.5. **Aprites ekonomikas rīcības plāns** ([9]). TAP2030 atbalsta pāreju uz aprites ekonomiku, veicinot resursu ilgtspējīgu apsaimniekošanu un reciklēšanu saskaņā ar ES aprites ekonomikas rīcības plānu.

2.7.6. **Eiropas Digitālā stratēģija** ([10]). TAP2030 sekmē digitālo iekļaušanu un tehnoloģisko inovāciju reģionos, atbalstot Eiropas Digitālās stratēģijas mērķus, lai uzlabotu digitālo savienojamību un pratību.

2.8. Saistībā ar kohēzijas politiku un īstenošanas instrumentiem 2021.–2027. gadam jāuzsver tiešā saikne starp TAP2030 un 5. stratēģisko mērķi "Iedzīvotājiem tuvāka Eiropa" ([11]). Ņemot to vērā, mēs uzsveram stratēģisko nozīmi, kāda TAP2030 īstenošanā ir integrētās plānošanas instrumentiem, piemēram, integrētiem teritoriālajiem ieguldījumiem (ITI) ([12]) un sabiedrības virzītai vietējai attīstībai (*community-led local development* jeb *CLLD*) ([13]), un Eiropas teritoriālās sadarbības programmām (*Interreg*) ([14]).

2.8.1. Ar ITI un *CLLD*, kas ieviestas 2014. gadā, pamatojoties uz *LEADER* pieredzi, un pastiprinātas laikposmam no 2021. gada līdz 2027. gadam, tiek uzsvērta integrētu teritoriālo stratēģiju nozīme kohēzijā. Šie instrumenti veicina augšupēju pieeju teritoriālajai attīstībai, iesaistot vietējās un reģionālās pašvaldības un veicinot ieinteresēto personu dialogu, kā arī stiprinot sadarbību starp publisko un privāto sektoru un dažādiem pārvaldības līmeņiem.

2.8.2. Izšķiroša loma ir *Interreg* programmām, kas atbalsta TAP2030, proti, stratēģisku satvaru, kura mērķis ir veicināt līdzsvarotu un ilgtspējīgu teritoriālo attīstību Eiropā, sekmējot pierobežas teritoriju kopīgu attīstību (pārrobežu dimensija), atbalstot transporta tīklu integrāciju, vides aizsardzību un dabas resursu apsaimniekošanu plašākā perspektīvā (starpvalstu dimensija) un veicinot zināšanu un pieredzes apmaiņu viendabīgākai teritoriālajai attīstībai (starpreģionālā dimensija).

([6]) OV L 231, 30.6.2021., 159. lpp.
([7]) https://www.consilium.europa.eu/en/policies/cap-introduction/.
([8]) COM(2020) 380 final.
([9]) COM(2020) 98 final.
([10]) COM(2020) 67 final.
([11]) OV L 231, 30.6.2021., 159. lpp.
([12]) *Inforegio*, Integrēti teritoriālie ieguldījumi (europa.eu).
([13]) https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/guidelines/2014/guidance-on-community-led-local-development-in-european-structural-and-investment-funds.
([14]) OV L 231, 30.6.2021., 94. lpp.

2.9. TAP2030 īstenošanu, kurai nav īpaša finansējuma, atbalsta dažādi finanšu instrumenti, kas pieejami dalībvalstīm un reģioniem un ko var iedalīt divās galvenajās kategorijās: netiešās pārvaldības programmas un tiešās pārvaldības programmas. Šādas programmas sekmē TAP2030 īstenošanu visās teritoriālajās dimensijās un ņemot vērā ekonomiskos, vidiskos un sociālos mērķus. Jāatzīmē nepietiekama spēja īstenot procesus tā, lai programmas tiktu izmantotas savstarpēji papildinošā un sinerģiskā veidā.

2.9.1. Runājot par spēkā esošām netiešas pārvaldības programmām laikposmā no 2021. gada līdz 2027. gadam, ir jānorāda uz šādiem instrumentiem:

— Eiropas Reģionālās attīstības fonds (ERAF) ([15]);

— Eiropas Sociālais fonds (ESF) ([16]);

— Kohēzijas fonds ([17]);

— Eiropas Lauksaimniecības fonds lauku attīstībai (ELFLA) ([18]);

— Eiropas Jūrlietu un zivsaimniecības fonds (EJZF) ([19]).

2.9.2. Runājot par spēkā esošām tiešās pārvaldības programmām laikposmā no 2021. gada līdz 2027. gadam, ir jāatzīmē šādas programmas:

— Programma "Apvārsnis Eiropa" ([20]);

— *LIFE* ([21]);

— "*Erasmus+*" ([22]);

— "*InvestEU*" ([23]).

3. **Teritoriālās attīstības programmas (2030) rezultāti**

3.1. TAP2030 īstenošana ir devusi rezultātus teritoriālajā līmenī gan attiecībā uz izmēģinājuma projektiem, kuru mērķis ir pārbaudīt darbību īstenojamību un novērtēt to efektivitāti, gan attiecībā uz procesiem, ko publiskās un privātās struktūras īsteno *NUTS 2* ([24]) un *NUTS 3* ([25]) reģionos.

3.2. Izmēģinājuma projektu ([26]) rezultāti liecina par daudzlīmeņu sadarbības un vietējiem apstākļiem pielāgotas pieejas nozīmi TAP2030 mērķu sasniegšanā. Inovācijas kombinēšana ar līdzdalību un pielāgošanos vietējām īpatnībām ir izrādījusies veiksmīga stratēģija, lai risinātu ilgtspējīgas attīstības izaicinājumus:

3.2.1. **Daudzlīmeņu sadarbības stiprināšana**: izmēģinājuma projekti ir veicinājuši ciešu sadarbību starp vietējo, reģionālo un valsts pārvaldi. Tas ir vairojis kohēziju reģionālās attīstības politikā un stratēģijās.

([15]) OV L 231, 30.6.2021., 60. lpp.
([16]) OV L 231, 30.6.2021., 21. lpp.
([17]) OV L 231, 30.6.2021., 60. lpp.
([18]) OV L 435, 6.12.2021., 1. lpp.
([19]) OV L 247, 13.7.2021., 1. lpp.
([20]) OV L 170, 12.5.2021., 1. lpp.
([21]) OV L 172, 17.5.2021., 53. lpp.
([22]) OV L 189, 28.5.2021., 1. lpp.
([23]) OV L 107, 26.3.2021., 30. lpp.
([24]) *NUTS 2*: pamatreģioni reģionālās politikas piemērošanai.
([25]) *NUTS 3*: nelieli reģioni ar īpašām vajadzībām.
([26]) Teritoriālās attīstības darba kārtība 2030 | Nākotne visām vietām.

3.2.2. **Inovatīvi un pielāgoti risinājumi**: tika izstrādāti un ieviesti vietējām īpatnībām sevišķi pielāgoti inovatīvi risinājumi. Šādi risinājumi bija vērsti uz konkrētām problēmām dažādos reģionos, tādējādi uzlabojot intervences pasākumu efektivitāti.

3.2.3. **Ieinteresēto personu līdzdalība un iesaiste**: izmantojot uz konsensu orientētus dialogus, bija iespējams iesaistīt plašu ieinteresēto personu loku, tostarp iedzīvotājus, uzņēmumus, nevalstiskas organizācijas (NVO) un akadēmiskās aprindas. Tas nodrošināja pieņemto risinājumu plašu popularitāti un sabiedrības atbalstu.

3.2.4. **Dzīves kvalitātes uzlabošana**: izmēģinājuma projekti nodrošināja jūtamus dzīves kvalitātes uzlabojumus iesaistītajās kopienās. Piemēram, ir panākts progress vides ilgtspējas, infrastruktūras, sabiedrisko pakalpojumu un vietējās ekonomikas attīstības jomā.

3.2.5. **Paraugmodeļi**: izmēģinājuma projekti ir radījuši veiksmīgus modeļus, kurus var pārņemt arī citos reģionos. Šie modeļi sniedz praktiskas pamatnostādnes teritoriālās attīstības stratēģiju īstenošanai dažādos kontekstos.

3.2.6. **Ekonomiskā labklājība un ilgtspēja**: iniciatīvas ir veicinājušas ilgtspējīgu vietējās ekonomikas izaugsmi, samazinot ietekmi uz vidi un uzlabojot vietējo resursu izmantošanu. Tas ir palīdzējis veidot noturīgāku un ilgtspējīgāku ekonomiku.

3.2.7. **Lielākas institucionālās spējas**: pateicoties sadarbībai un zināšanu apmaiņai, vietējās un reģionālās pašvaldības ir uzlabojušas savas spējas plānot un īstenot efektīvu politiku.

3.2.8. Lai gan TAP2030 īstenošanas posmā ir apzināti 52 iedvesmojoši piemēri (projekti, iniciatīvas un instrumenti) teritoriālās pieejas izmantošanai kohēzijas politikas izstrādē un īstenošanā, izmēģinājuma darbību sadalījums Eiropā faktiski ir ģeogrāfiski nelīdzsvarots.

3.2.8.1. Vācijas valsts un reģionālās iestādes ir iesaistītas piecos izmēģinājuma pasākumos. Polija iesaistīta trīs izmēģinājuma pasākumos un Austrija, Šveice, Francija, Luksemburga, Portugāle, Slovēnija un Norvēģija – divos. Beļģijas, Čehijas, Spānijas, Horvātijas, Īrijas, Nīderlandes, Rumānijas un Zviedrijas iestādes ir iesaistītas tikai vienā izmēģinājuma pasākumā. Dažas dalībvalstis nav iesaistītas TAP2030 izmēģinājuma pasākumos. Šķiet diezgan neparasti, ka TAP2030 izmēģinājuma pasākumos nav iekļautas vairākas Vidusjūras reģiona dalībvalstis (piemēram, Itālija un Grieķija) vai tajās ir ļoti zems dalības līmenis (Spānija), un tas pats attiecas uz austrumu dalībvalstīm.

3.3. Attiecībā uz pasākumu īstenošanu, ko veic publiskas un/vai privātas struktūras saistībā ar *NUTS 2* un *NUTS 3* reģioniem, ir jānorāda uz panākumiem saistībā ar ekonomisko, vides un sociālo dimensiju, it īpaši īstenojot iniciatīvas, ko atbalsta netiešās pārvaldības programmas ES līmenī:

3.3.1. **Teritoriālās kohēzijas uzlabošana**: sociālās un ekonomiskās nevienlīdzības mazināšana nolūkā panākt lielāku teritoriālo kohēziju, mērķtiecīgi piešķirot līdzekļus no ESI fondiem, ar kuriem ir finansēti infrastruktūras, pilsētu un lauku attīstības projekti, kā arī sociālās un saimnieciskās iniciatīvas.

3.3.2. **Teritoriālās politikas integrācija**: ir veicināta integrēta pieeja telpiskajai plānošanai, atbalstot sadarbību starp dažādām ES politikas jomām, piemēram, kohēzijas politiku, kopējo lauksaimniecības politiku (KLP) un Eiropas zaļo kursu. Tas ir radījis lielāku sinerģiju starp teritoriālās attīstības mērķiem un citām Eiropas Savienības politikas jomām.

3.3.3. **Vietējo un reģionālo spēju veidošana**: ir uzlabotas vietējo un reģionālo pašvaldību tehniskās un administratīvās spējas, tādējādi atvieglojot sarežģītu un ilgtspējīgu projektu plānošanu un īstenošanu.

3.3.4. **Ilgtspējīgas attīstības veicināšana**: ir stiprināta vides ilgtspēja tādās jomās kā degradētu pilsētas teritoriju atjaunošana, energoefektivitāte, ilgtspējīga mobilitāte un integrēta dabas resursu apsaimniekošana.

3.3.5. **Teritoriālās sadarbības stiprināšana**: ir uzlabota pārrobežu, transnacionālā un reģionālā sadarbība, izmantojot tādas programmas kā *Interreg*, kas ir veicinājušas labas prakses apmaiņu un dažādu Eiropas reģionu kopīgo projektu īstenošanu.

3.3.6. **Ieinteresēto personu iesaistīšana**: sociālie un ekonomikas partneri, tostarp iedzīvotāji, uzņēmumi, NVO un akadēmisko aprindu pārstāvji, ir vairāk piedalījušies lēmumu pieņemšanā un teritoriālajā plānošanā. Tas ir uzlabojis teritoriālās politikas pārredzamību un akceptēšanu.

4. Teritoriālās attīstības programmas (2030) nākotnes perspektīvas: turpmākā virzība

4.1. TAP2030 nākotne ir cieši saistīta ar pārkārtošanos, kas raksturīga Eiropas teritoriālās attīstības un kohēzijas procesiem. Šajos procesos īpaša uzmanība jāpievērš demogrāfiskajām pārmaiņām.

4.1.1. Attiecībā uz demogrāfiskajām pārmaiņām būs jāatbalsta tādas politiskās iniciatīvas un pasākumi, kas visiem Eiropas reģioniem dotu iespēju ilgtspējīgi un iekļaujoši pielāgoties ietekmei, kas izpaudīsies īstermiņā un vidējā termiņā. Konkrēti:

— jānostiprina sociālā infrastruktūra, proti, jāuzlabo piekļuve veselības un sociālās aprūpes pakalpojumiem, it īpaši lauku un attālos apvidos;

— jāveicina sociālā iekļaušana, proti, jāīsteno iniciatīvas, kas labāk integrē migrantus un atbalsta demogrāfiskās lejupslīdes apstākļos esošās kopienas;

— jāattīsta vietējā ekonomika, ņemot vērā senioru ekonomiku: jārada darba un mācību iespējas jauniešiem un sievietēm, stimulējot digitalizāciju un inovāciju.

4.2. Teritoriālās attīstības programmai (2030) ir jāpilnveido sava integrētā pieeja, lai veicinātu līdzsvarotu un ilgtspējīgu teritoriālo attīstību Eiropas Savienībā, pamatojoties uz holistisku redzējumu, kurā ņemta vērā mijiedarbība starp dažādām nozaru politikas jomām un pārvaldības līmeņiem:

4.2.1. **Teritoriālā kohēzija**: jāveicina līdzsvarota resursu un iespēju sadale starp Eiropas reģioniem, lai samazinātu teritoriālo nevienlīdzību. Jāstiprina darbības, kuru mērķis ir nodrošināt, ka visiem reģioniem, tostarp mazāk attīstītiem reģioniem, ir pieejamas ekonomiskās un sociālās attīstības iespējas.

4.2.2. **Daudzlīmeņu pārvaldība**: jāveicina cieša sadarbība starp vietējo, reģionālo, valsts un ES pārvaldes līmeni, lai nodrošinātu politikas un intervences pasākumu saskaņotību.

4.2.3. **Integrēti nozaru politikas pasākumi**: jānodrošina, ka tādas politikas jomas kā reģionālā attīstība, transports, vide, enerģētika, lauksaimniecība u. c. ir saskaņotas un sinerģiskas un veicina integrētu teritoriālās attīstības instrumentu, piemēram, ITI un *CLLD*, izmantošanu, lai kopīgi uzlabotu ekonomiskos, sociālos un vides aspektus, ņemot vērā dažādas teritoriālās dimensijas.

4.2.4. **Ilgtspēja un noturība**: jāveicina prakse, kas samazina ietekmi uz vidi un veicina ilgtermiņa ilgtspēju, un jāatbalsta pasākumi, kuru mērķis ir stiprināt reģionu un citu teritoriālo vienību noturību pret klimata pārmaiņām, uzlabojot kopienu un infrastruktūras pielāgošanās spēju.

4.2.5. **Teritoriālā konkurētspēja**: jāveicina inovācija, pētniecība un izstrāde, lai uzlabotu Eiropas reģionu konkurētspēju, atbalstot vietējās ekonomikas attīstību ar tādas politikas palīdzību, kas veicina uzņēmējdarbību, digitalizāciju, piekļuvi globālajiem tirgiem un darba ņēmēju prasmju pielāgošanu.

4.2.6. **Piekļūstamība un savienojamība**: jāuzlabo transporta infrastruktūra, lai nodrošinātu labāku savienojamību starp reģioniem un ar pārējo pasauli, un jāsamazina digitālā plaisa, lai, īpašu uzmanību pievēršot ģeogrāfiski mazāk attīstītiem apgabaliem, veicinātu visu reģionu un vietējo kopienu līdzdalību digitālās ekonomikas piedāvāto iespēju izmantošanā.

4.2.7. **Dzīves kvalitāte un labbūtība**: jāgādā par to, lai visos reģionos būtu pieejami kvalitatīvi svarīgākie sabiedriskie pakalpojumi, piemēram, veselības, izglītības un sociālie pakalpojumi, un jāveicina veselīga un droša dzīves vide, īpašu uzmanību pievēršot gaisa, ūdens, augsnes un zaļo zonu kvalitātei.

4.2.8. **Uzraudzība un novērtējums**: jāizmanto īpaši rādītāji, lai uzraudzītu teritoriālās politikas progresu un novērtētu intervences pasākumu ietekmi, ne tikai veicot kvantitatīvu analīzi, bet arī nosakot rādītājus, ar kuriem var izmērīt veikto darbību kvalitāti.

4.3. TAP2030 iekļaušana Eiropas pusgadā ir būtiska līdzsvarotai attīstībai ES reģionos. Šī pieeja saskaņo teritoriālo politiku un ekonomikas stratēģijas, nodrošinot koordinētu reakciju uz vietējām problēmām un palielinot kohēzijas jautājumu pamanāmību. Tas arī palīdz mazināt reģionālo nevienlīdzību un veicināt iekļaujošu izaugsmi, maksimāli palielinot publiskās politikas ietekmi.

4.3.1. Stratēģiskā koordinācija: EESK uzskata, ka ES dažādo teritoriālo dimensiju kohēziju, ilgtspēju un noturību nevar nodrošināt atsevišķi, izmantojot parastos instrumentus. Tāpēc EESK iesaka teritoriālās attīstības programmu iekļaut Eiropas pusgada procesā saskaņā ar *ESPON* atbalstītajām nostādnēm.

4.4. Lai nodrošinātu iekļaujošāku, demokrātiskāku un ilgtspējīgāku teritoriālo attīstību, ir jāstiprina pilsoniskā pieeja un Teritoriālās attīstības programmā (2030) vairāk jāiesaista pilsoniskā sabiedrība. Jāstiprina līdzdalības mehānismi, kas ļauj pilsoniskās sabiedrības organizācijām un iedzīvotājiem aktīvi piedalīties lēmumu pieņemšanas procesos, sākot no plānošanas līdz teritoriālās politikas īstenošanai un novērtēšanai.

4.4.1. **Sociālo un ekonomikas partneru līdzdalība**: jāatbalsta sabiedriskā apspriešanas instrumentu un līdzdalības procesu plašāka izmantošana, lai lēmumu pieņemšanā iesaistītu pilsoniskās sabiedrības organizācijas, fondus un citas filantropijas organizācijas, kā arī ES iedzīvotājus.

4.4.2. **Kopienas iespēju veicināšana**: ir būtiski nodrošināt vietējām un sociālajām kopienām instrumentus un speciālās zināšanas, kas tām dotu iespēju gan aktīvi piedalīties, gan ietekmēt lēmumus attiecībā uz savas dzīvesvietas teritoriju. Prioritāte ir uzlabot vietējo pašvaldību administratoru un amatpersonu zināšanas un prasmes attiecībā uz TAP2030 nodrošinātajiem rīkiem un metodēm, lai, no vienas puses, atbalstītu dalību TAP2030 piedāvātajās iespējās un piekļuvi tām, un, no otras puses, veicinātu papildināmību starp visiem ES publiskajiem fondiem īstenošanas procesu atbalstam.

4.4.3. **Pārredzamība un piekļuve informācijai**: jānodrošina piekļuve attiecīgiem datiem un informācijai par teritoriālo attīstību un valsts politiku un jārūpējas, lai lēmumu pieņemšanas procesi būtu pārredzami un lēmumu pieņemšanas iemesli tiktu skaidri paziņoti iedzīvotājiem.

4.4.4. **Sociālā integrācija un iekļaušana**: jāgādā par to, lai teritoriālo lēmumu pieņemšanā būtu pārstāvētas visas sociālās grupas, tostarp minoritātes un neaizsargātas grupas, un tām būtu iespēja paust savu viedokli. Turklāt ir ļoti svarīgi, lai politikas pasākumi sekmētu integrāciju un sociālo kohēziju, novēršot nevienlīdzību un diskrimināciju, veicinot un īstenojot horizontālo pieeju paaudžu solidaritātei un taisnīgumam ([27]).

4.4.5. **Nozaru sadarbība**: jāveicina sadarbība starp valsts pārvaldes iestādēm, privātiem uzņēmumiem un pilsoniskās sabiedrības organizācijām, lai īstenotu teritoriālus projektus. Vietējām pašvaldībām ir būtiska nozīme, lai TAP2030 mērķus pārvērstu konkrētos pasākumos, izmantojot stratēģisko plānošanu, resursu pārvaldību, starpreģionālo sadarbību un kopienu iesaisti.

4.4.6. **Līdzdalībā balstīta uzraudzība un novērtējums**: jānodrošina pilsoniskās sabiedrības pārstāvju līdzdalība reģionālo projektu un politikas uzraudzīšanā un novērtēšanā.

([27]) Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums – Eiropas paaudžu solidaritātes veicināšana: ceļā uz horizontālu ES pieeju (OV C, C/2024/6869, 28.11.2024., ELI: http://data.europa.eu/eli/C/2024/6869/oj).

4.4.7. **Demokrātiska pārvaldība**: jāveicina demokrātiskāka, iekļaujošāka un atbildīgāka pārvaldība, ar kuru saskaņā pilsoniskās sabiedrības pārstāvji un iedzīvotāji ir ne tikai politikas mērķgrupa, bet arī aktīvi dalībnieki savas dzīvesvietas nākotnes veidošanā.

Briselē, 2024. gada 5. decembrī

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Oliver RÖPKE